

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou

© SNTL — nakladatelství technické literatury, n. p., Spálena 51, Praha 1

Adresa redakce:

Krakovská 8, 113 02 Praha 1, Nové Město

Telefon: 26 43 51—8

meziměstské hovory: 26 43 07

Vedoucí redaktor:

Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Издает Федеральное министерство финансов, в сотрудничестве с Государственным банком Чехословакии

© СНТЛ — издательство технической литературы, н. п., Спалена ул. № 51, Чехословакия

Редакция: Краковска ул. № 8, 113 02 Прага 1, ЧСФР

Главный редактор:

Иван Кочарник

OBSAH

Ing. I. KOČÁRNÍK, CSc.: K finančnímu hospodaření státu v roce 1989 433
 Ing. V. KULHÁNEK — Ing. V. VÁLEK, CSc.: Leasingové financování 437
 Ing. J. JONÁŠ: Základní principy opčního obchodu na burze 444

Ekonomická reforma

Ing. R. KAMINSKÝ: Úloha odvodů hospodářských organizací v podmínkách přechodu na tržní hospodářství 454

Diskuse

Doc. ing. J. CISAR, CSc.: K obnově trhu bytů 462
 Ing. V. IŠOVÁ — Ing. E. ŠURÁNIOVÁ: Miesto a úloha neinvestičných dotácií v našej ekonomike 470

Finance a úvěr v zahraničí

Dr. L. PODKAMINER: Makroekonomická politika centrálně plánovaných ekonomik zaměřená na realizaci přechodných reforem 479
 Ing. A. BULIŘ — R. VRÁTNÝ: Měnová politika a měnová kritéria v USA 498

Informace 504

СОДЕРЖАНИЕ

I. КОЧАРНИК: К финансовому хозяйствованию страны в 1989 г 433
 В. КУЛГАНЕК — В. ВАЛЕК: Лизинговое финансирование 437
 Й. ЙОНАШ: Основные принципы опционной торговли на бирже 444

Экономическая реформа

Р. КАМИНСКИ: Роль отчислений хозяйственных организаций в условиях перехода на рыночную экономику 454

Дискуссия

Я. ЦИСАРЖ: К восстановлению рынка квартир 462
 В. ИШОВА — Э. ШУРАНИОВА: Место и роль неинвестиционных дотаций в нашей экономике 470

Финансы и кредит за рубежом

Л. ПОДКАМИНЕР: Макроэкономическая политика центрально планированных экономик, ориентированная на реализацию переходных реформ 479
 А. БУЛИРЖ — Р. ВРАТНЫ: Валютная политика и валютные критерии в США 498

Информация 504

Miesto a úloha neinvestičných dotácií v našej ekonomike

Ing. Vlasta IŠOVÁ — Ing. Eva ŠURÁNIOVÁ

Dotácie, ako jeden z nástrojov hospodárskej politiky, predstavujú najmä v podmienkach nízkej parametricnosti prostredia organickú súčasť sústavy riadenia. Tento príspevok nie je analýzou dotácií ako celku (nezaoberáme sa otázkami FENZO a investičných dotácií), pozornosť venujeme iba neinvestičným dotáciám, a to z hľadiska ich miesta v reforme hospodárskeho mechanizmu.

Neinvestičné dotácie v systéme ekonomických nástrojov

Vytvorenie relatívne zložitého systému dotácií v priebehu uplynulých desaťročí malo viaceré dôvody (a príčiny).

Jednou zo základných príčin (a dôvodov) bola nepružná cenová sústava a administratívno-direktívny systém plánovania a riadenia, ktorý obmedzoval funkcie peňazí v rozhodovacích procesoch a viedol k tomu, že tieto funkcie sa presúvali na ďalšie ekonomické nástroje.

Všeobecne je pre dotačnú politiku, ktorá vychádza z politiky úradne stanovených cien, príznačná snaha utlmiť cenové vplyvy pokiaľ možno na samom začiatku celej reťaze dodávateľsko-odberateľských vzťahov. Preto sa dotujú napr. náklady ťažby rúd, cena vody dodávaná prietokovým elektrárňam, náklady poľnohospodárskej produkcie a tiež ďalšie náklady vstupov.

Rozširovanie dotácií bolo stimulované i snahou riešiť sociálne otázky. Rozsiahly systém dotácií poľnohospodársko-potravinárskemu komplexu má svoj pôvod v snahe o udržanie relatívne nízkej úrovne cien základných potravín. Zo sociálnych dôvodov sa poskytujú aj dotácie k cene tepla, dotácie do bytového hospodárstva, dotácie na úhradu straty mestskej hromadnej dopravy a dotácie na údržbu a rekonštrukciu kúpeľov.

V podnikovej sfére je v mnohých prípadoch nízka úroveň efektívnosti reprodukčného procesu. Neefektívne využívanie jednotlivých činiteľov výrobného procesu a technická a technologická zaostalosť výrobných prostriedkov sa prejavujú i v tvorbe finančných zdrojov podnikovej sféry. Plynulosť reprodukčného procesu v týchto podnikoch je podmienená existenciou dotácií. Ekonomická situácia chozrasčotných subjektov teda nie je ovplyvňovaná len úrovňou ich hospodárenia, ale závisí aj od iných činiteľov (vplyvu centra, monopolného postavenia . . .).

Dotácie do hospodárskej sféry narúšajú princíp zásluhovosti, skresľujú pohľad o reálnych nákladoch a výnosoch, znižujú účinnosť pôsobenia iných eko-

nomických nástrojov (najmä cien, kurzov). Narušením ekonomických väzieb v reprodukčnom procese sa znižuje parametrickosť prostredia. Vysoký objem dotácií bol zároveň jedným z faktorov vyvolávajúcich vysokú mieru zdanenia podnikov.

Takto deformované hodnotové nástroje vyvolávajú následne rozsiahle znovurozdeľovanie finančných zdrojov. Nový hospodársky mechanizmus sa koncipuje ako systém riadenia tovarovo-peňažného hospodárstva, v ktorom sa v plnej miere uplatnia funkcie peňazí, teda aj funkcia peňazí ako miery hodnôt. Nevyhnutným predpokladom pre to, aby peniaze mohli túto funkciu plniť, je odstránenie všetkých mechanizmov, ktoré spôsobujú hodnotové deformácie. Preto v podmienkach ekonomickej reformy sa sleduje obmedzovanie dotácií.

Dotácie napomáhajú administratívne obmedzovať rast cien a takto brzdia tzv. nákladovú infláciu u spracovateľov v nadväzujúcich stupňoch výrobného procesu, lebo vďaka nim sa zvyšovanie nákladov nepremieta do cien. Dotácie, ktoré pomáhajú tlmíť rast cien, sú tak nástrojom na potlačovanie inflácie. Súčasne však pôsobia antistimulačne napr. na vedeckotechnický pokrok (podniky nie sú prinútené zavádzať novú techniku, ktorá by znižovala náklady), a tak vlastne pôsobia proinflačne (a nie protiinflačne).

Neinvestičné dotácie samozrejme nemožno vylúčiť úplne. Svoje opodstatnenie majú predovšetkým dotácie, ktoré pozitívne stimulujú ekonomické procesy vyplývajúce z rentových vzťahov, dotácie ekologického charakteru a niektoré neinvestičné dotácie sociálneho charakteru.

U neinvestičných dotácií, ktoré si zachovávajú svoju opodstatnenosť naďalej, by sa mali prehĺbiť a upraviť zásady ich poskytovania. Možno predpokladať, že takýto postup by v súčasnosti s ďalšími ekonomickými nástrojmi mal viesť k obmedzovaniu inflačných tendencií.

Neinvestičné dotácie do jednotlivých úsekov národného hospodárstva

Neinvestičné dotácie v súčasnosti zahŕňajú niekoľko desiatok titulov. V ďalšej časti venujeme pozornosť iba niektorým vybraným dotáciám, resp. skupinám dotácií. Ide prevažne o objemovo väčšie dotácie.

Dotácie v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe

Dotáčna politika v tejto oblasti sa síce za posledné roky orientuje na znižovanie dotácií, ale aj tak sú neinvestičné dotácie v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe najväčšou a najvýznamnejšou súčasťou neinvestičných dotácií (v r. 1980 naň pripadalo približne 67 %, v r. 1988 55 % neinvestičných dotácií). Ich vývoj názorne ukazujú *tabuľky č. 1 a 2*. Pritom podľa súčasnej metodiky členenia neinvestičných dotácií sa dotácie uvedené v tabuľke č. 1 poskytujú v rámci všetkých troch skupín neinvestičných dotácií:

- položky 1 až 6 ako dotácie zlepšujúce hospodársky výsledok,
- položky 7 až 12 ako dotácie do zdrojov k rozdeleniu a
- položky 13 až 15 ako ostatné účelové dotácie.

Rozsah tohto príspevku neumožňuje, aby sme podrobne skúmali všetky uvedené dotácie, a ani to nie je žiaduce, keďže rozsahom aj významom sú jednotlivé dotácie veľmi rozdielne. Zameriame sa preto len na základné problémové okruhy:

Diferenciálne príplatky sa poskytujú na úhradu vyšších nákladov v horších prírodných podmienkach, ako sú náklady, ktoré sa zobrali za nákladovú bázu

Tabuľka č.1 Dotácie v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe

v mil. Kčs

por. čís.	ukazovateľ	1975	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
1.	dotácie na mimoriadne dopravné náklady v potravinárskom priemysle spolu	214	161	175	156	441	591	424	640	688	197
2.	diferenciálne príplatky	4 077	6 641	7 029	10 268	11 097	12 151	12 231	12 347	12 527	12 601
3.	prémie za trhovú produkciu	323	724	600	1 809	2 196	2 045	1 392	1 010	1 111	1 656
4.	príplatky k NC	1 312	2 178	2 336	1 258	1 360	1 472	1 452	1 046	940	1 854
5.	intervencie pri predaji celkom	4 650	2 795	2 833	308	260	562	411	325	356	377
6.	intervencie pri nákupe celkom	5 827	13 991	15 326	9 497	9 974	8 363	4 599	2 884	2 945	3 770
7.	dotácie do zdrojov k rozdeleniu na zabezpečenie finančnej rovnováhy v potravinárskom priemysle SR	62	115	140	191	191	150	151	155	151	152
8.	dotácia na doplnenie obrátových fondov na stavy živých zvierat – MPVŽ	—	—	270	107	186	—	—	—	—	—
9.	stabilizačné dotácie	1 055	854	895	—	—	—	—	—	—	—
10.	subvencie do prevádzky	287	292	308	338	309	305	315	312	105	94
11.	fond stabilizácie pracovných síl	416	381	384	391	386	582	604	604	576	563
12.	fond intenzifikácie – prevádzková časť	—	—	—	857	864	880	1 111	2 180	2 110	2 135
13.	subvencie na bytovú výstavbu	153	44	8	—	—	—	—	—	—	—
14.	sústavová rezerva	866	338	624	856	760	867	874	1 409	1 379	2 726
15.	dotácia poskytnutá JHR	52	19	14	14	19	19	17	19	23	22
	spolu	19 294	28 533	30 942	26 050	28 043	27 987	23 581	22 931	22 911	26 247

prameň: Dlhodobý vývoj finančných ukazovateľů ČSSR. FMF 1988; údaje FMF; vlastné prepočty.

Tabuľka č. 2 Podiel neinvestičných dotácií v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe na celkových dotáciách v %

1975	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
47,4	67,0	63,4	68,2	69,4	63,8	57,8	58,5	55,8	55,0

prameň: Dlhodobý vývoj finančných ukazateľů ČSSR. FMF 1988; údaje FMF; vlastné prepočty.

pri tvorbe nákupných cien. Diferenciálne príplatky tvoria spolu s poľnohospodárskou daňou z pozemkov systém dôchodkovej regulácie poľnohospodárskych podnikov určený na riešenie problematiky diferenciálnej renty. Pomer oboch zložiek regulácie diferenciálnej renty sa však výrazne zmenil. V roku 1967, keď sa uskutočnila v našom poľnohospodárstve prestavba ekonomických nástrojov, bol pomer diferenciálnych príplatkov k pozemkovej dani 2 : 1, no v roku 1985 už 9 : 1.

Od 1. 1. 1989 sa v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe uplatnila komplexná prestavba hospodárskeho mechanizmu, ktorá sa týka aj spôsobu riešenia diferenciálnej renty. Výsledkom je novo prevedené zatriedenie organizácií hospodáriacich na pôde do 42 produkčne ekonomických skupín.

V prestavbe nákupných cien uskutočnenej od 1. 1. 1989 sa rátaťo so znížením diferenciálnych príplatkov o 4,8 mld. Kčs a zvýšením dane z pozemkov o 1,8 mld. Kčs. Celkový vplyv (6,6 mld. Kčs) sa premietol do zvýšenia celkovej úhrady, nie však priamo do nákupných cien, ale do zvýšenia príplatkov k nákupným cenám. Zvýšenie nákupných cien (vrátane príplatkov k nim) o 19,4 mld. Kčs riešilo predovšetkým dodatočnú úhradu nákladov vznikajúcich z dôvodu uplatnenia 50 %-ného odvodu z miezd.

Zvýšenie pozemkovej dane a zníženie diferenciálnych príplatkov boli teda premietnuté do doplnkovej cenovej úhrady, najmä do príplatkov k nákupným cenám, ktoré sa dajú v súvislosti so zvyšovaním efektívnosti výroby pružnejšie meniť.

Konštrukcia nástrojov riešiacich dôsledky pôsobenia diferenciálnej renty zostala zachovaná i v novom hospodárskom mechanizme. Novým prvkom je prevedenie bonitácie pôdneho fondu k objektivizácii zaradenia podnikov, ale systém poskytovania diferenciálnych príplatkov na 100 Kčs tržieb zostal nezmenený. Tento systém poskytovania diferenciálnych príplatkov má svoje slabiny v tom, že v podmienkach relatívnej nasýtenosti trhu základnými potravinami umožňuje zvyšovať výrobu aj vo výrobných podmienkach s najvyššími nákladmi. Domnievame sa, že pre zvyšovanie efektívnosti poľnohospodárskej výroby by bolo účelné vytvoriť také nástroje riadenia, aby sa maximálne zvyšovala výroba v podmienkach, kde sa dosahuje úspora spoločenskej práce, a aby sa minimalizovali náklady na výrobu v horších prírodných podmienkach (tj. nepodporovať výrobu diferenciálnymi príplatkami). Forme stimulujúcej úsporu nákladov najlepšie zodpovedá pevná dotácia na 1 ha poľnohospodárskej pôdy, tj. obrátená forma poľnohospodárskej dane. Nadzmluvnú produkciu pri výrobkoch s nízkou efektívnosťou by bolo možné nakupovať za cenu dohody dodávateľa s odberateľom a bez diferenciálnych príplatkov.

Diferenciálne príplatky II (označované aj ako systémové príplatky) riešia sťažené východiskové výroboekonomické podmienky v tých podnikoch, ktorých zdroje sú pri nástupe do nových podmienok v zásade nižšie ako normatívny zisk (stotožnený pre tento účel s daneprostým minimom). Sme toho názoru, že diferenciálne príplatky II by sa mali poskytovať len v prechodnom období ako účelová dotácia.

V súvislosti s prestavbou veľkoobchodných a nákupných cien sa výrazne zvýšil objem dotácií k maloobchodným cenám (najmä potravín) formou zápornej dane z obratu, a to na 48 mld. Kčs. Svojím charakterom je záporná daň z obratu tiež druh neinvestičnej dotácie a podľa správnosti by sa tak aj mala evidovať. Vytváralo by to ucelenejší obraz o tom, akou sumou je výroba potravín dotovaná štátnym rozpočtom. Túto dotáciu treba totiž posudzovať nie ako dotáciu spotreby potravín, ale ako dotáciu poľnohospodárskej výroby. Takéto chápanie výstižnejšie postihuje zdroje a obsah uvedených znovurozdeľovacích procesov.

Sústava ekonomických nástrojov v agrokomplexe sa aj po uplatnení komplexnej prestavby cien v poľnohospodárstve od 1. 1. 1989 značne odlišuje od sústavy všeobecne platnej v národnom hospodárstve v tom istom roku. Hlavný rozdiel je v obmedzenej uhradovacej funkcii nákupnej ceny, ktorá je preto dopĺňovaná cenovými i mimocenovými ekonomickými nástrojmi. Dotačný systém v poľnohospodárstve je stále značne rozsiahly — prevyšuje 20 mld. Kčs. Ďalší postup reformy bude v poľnohospodárstve vyžadovať aj ďalšie výrazné obmedzenia, prípadne likvidáciu dotácií, ktoré prežili svoju dobu a môžu byť nahradené úverom. Týka sa to hlavne tých druhov dotácií, ktoré riešia dočasné dôchodkové problémy poľnohospodárskych podnikov (napr. diferenciálne príplatky II).¹ Tým by sa štruktúra úhrady v poľnohospodárstve zjednodušila, sprehľadnila a obmedzil by sa priestor pre subjektívne rozhodovanie o týchto značných finančných zdrojoch.

V záujme objektívnosti treba povedať, že na rast nákladovosti výroby poľnohospodárskych produktov mal v doterajšom vývoji vplyv aj rast cien výrobných prostriedkov priemyselného pôvodu. Veľmi závažným problémom zostáva nízka účinnosť vkladov živej i minulej práce (príliš energeticky aj materiálovo náročná poľnohospodárska technika, nedostatočná úroveň chemickej ochrany rastlín a pod.).

Domnievame sa, že naše poľnohospodárstvo sa v záujme odstránenia nadbytočných dotácií musí zamerať na užšiu špecializáciu podľa prírodných podmienok, ktoré sú limitujúce.

Dotácia k cene tepla pre obyvateľstvo dodávaného z diaľkových zdrojov

Nové určenie úhrad za dodávky tepla a teplej vody v bytoch by sa malo spájať s riešením dotácie k cene tepla dodávaného obyvateľstvu, ktorú dostáva FMPE. Poskytuje sa energetickým závozom ako rozdiel medzi veľkoobchodnou cenou tepla a účtovanou cenou tepla, ktorá platí pre dodávky tepla pre konečnú spotrebu v diaľkove vykurovaných budovách. Dotýka sa teda aj verejného sektoru, pokiaľ sú budovy diaľkove vykurované. V dôsledku rastu počtu diaľkove vykurovaných bytov má silne rastúcu tendenciu. V roku 1980 predstavovala 603,7 mil. Kčs, v roku 1988 1 929,6 mil. Kčs.² Ide o nepriamu, anonymnú a obyvateľstvom vôbec neregistrovanú dotáciu životných nákladov časti obyvateľstva bývajúceho v bytoch 1. kategórie. V r. 1980 žilo v bytoch 1. kategórie 46,8 % obyvateľstva, no v r. 1985 už 60 %, keďže novou výstavbou sa získavajú byty skoro všetky v 1. kategórii (diaľkove vykurované). Za zjednodušených predpokladov (neberieme do úvahy verejné budovy diaľkove vykurované) predstavuje táto dotácia na 1 byt v r. 1980 263,— Kčs, v r. 1985 458,— Kčs ročne.

¹ Doteraz dočasné dôchodkové problémy poľnohospodárskych organizácií riešili aj fond intenzifikácie a sústavová rezerva. Tieto nástroje stratili svoje opodstatnenie.

² Na spresnenie treba uviesť, že dodávky tepla pre obyvateľstvo sa realizujú aj z iných rezortov a celkovo poskytnutá dotácia v r. 1988 predstavovala 2 185,2 mil. Kčs.

V r. 1980 bolo podľa sčítania ľudu, domov a bytov 2 295 328 bytov 1. kategórie [8], v r. 1985 podľa výsledkov mikrocensu 3 040 713 bytov [4].

Dotácia na úhradu plánovanej straty podnikom mestskej hromadnej dopravy

Podobne ako strata bytového hospodárstva má rastúcu tendenciu aj strata mestskej hromadnej dopravy (v r. 1980 1 929,8 mil. Kčs, v r. 1988 4 344,7 mil. Kčs). Súvisí s rýchlym rastom miest a mestských aglomerácií a tiež s veľkým premiestňovaním obyvateľstva.

Problém stratovosti mestskej hromadnej dopravy bude preto potrebné riešiť v širokých súvislostiach z aspektu racionalizácie celého života obyvateľov. Domnievame sa, že riešenie nespočíva len v pridávaní ďalších dopravných liniek a vo zvyšovaní ich efektívnosti.

Podľa nášho názoru je tento problém zložitejší a súvisí s množstvom obmedzení, ktoré utvárajú celkový životný štýl spoločnosti. Náklady na mestskú hromadnú dopravu sú ovplyvňované vo veľkej miere tým, že obyvateľstvo je nútené denne prekonávať veľké vzdialenosti od miesta bydliska do zamestnania. To je výsledok nielen samotnej urbanizácie, ale najmä systému rozdeľovania bytov bez možnosti občanov vybrať si lokalitu. Zlepšenie, t. j. pokles nárokov na prepravu osôb mestskou hromadnou dopravou, možno teda očakávať od zrušenia pridelového systému hospodárenia s bytmi a od ďalšieho spružnenia pracovnej doby.

Na druhej strane veľké, novo vybudované sídliská, v ktorých býva prevažná časť aktívne činného obyvateľstva, neposkytujú pracovné príležitosti adekvátne počtu obyvateľov. Riešenie problému týmto smerom by tiež odľahčilo mestskú hromadnú dopravu, čo však rozhodne nie je krátkodobá záležitosť. K tomu prístupuje, najmä vo veľkých mestách, veľký pohyb študentov spôsobený roztrieštenosťou školských zariadení a internátov, nerovnomernosťou rozloženia stredných škôl, administratívnym pridelovaním detí do základných škôl (nie vždy najbližších k bydlisku).

Z uvedeného vyplýva, že riešenie problematiky dotácie straty mestskej hromadnej dopravy nie je jednoduché a treba k nemu pristupovať komplexne. Návrh, aby sa dotácia znížila (prípadne zrušila) zvýšením cestovného, nepovažujeme zo sociálneho hľadiska za správny. Toto opatrenie by najviac postihlo mladé rodiny, ktoré bývajú v nových sídliskách a sú prinútené prekonávať veľké vzdialenosti do zamestnania. Čiastočná úprava cestovného by mohla nastať v tom prípade, ak by zľavenky pre pracujúcich a študentov, ktorí musia dochádzať do práce a do školy, ostali zachované. Týkala by sa teda len príležitostne cestujúcich a turistov. Ekonomizácia hospodárenia podnikov MHD sa môže dosiahnuť aj presunom poskytovaných zliav na cestovnom žiakom a študentom na rezort školstva. Domnievame sa, že uvedená dotácia by mala mať svoje oprávnenie aj v novom hospodárskom mechanizme (v mnohých vyspelých krajinách sa dotuje verejná doprava v záujme obmedzenia automobilizmu).

Návrh zmien dotačného systému v podmienkach ekonomickej reformy

Obnova a upevnenie ekonomickej rovnováhy a obmedzenie inflačných tendencií v národnom hospodárstve si vyžadujú uplatnenie finančných nástrojov, ktoré by na úrovni hospodáriacich subjektov (podnikov, družstiev) viedli k presadzovaniu vzťahu uspokojovania ich potrieb v závislosti od tvorby vlastných peňažných dôchodkov a k obmedzovaniu znovurozdeľovacích procesov medzi

štátnym rozpočtom a podnikovou sférou, príp. na nadpodnikovej úrovni. Zvyšovanie účinnosti finančných nástrojov, racionalizácia cenovej sústavy a širšie uplatňovanie tovarovo-peňažných vzťahov predpokladajú racionalizáciu doterajšej koncepcie poskytovania dotácií.

Súčasťou racionalizácie dotačného systému by malo byť znižovanie neinvestičných dotácií. Úloha by sa mala realizovať postupne — v súlade s objektivizáciou ostatných hodnotových nástrojov (cien, odpisov, kurzov, úrokov . . .).

Najskôr by sa mali odstrániť dotácie, ktoré na ekonomiku pôsobia skôr retardačne — v tom zmysle, že nestimulujú hospodárnosť organizácií, zavádzanie poznatkov vedeckotechnického pokroku —, a dotácie, ktoré vytvárajú neopodstatnené sociálne nerovnosti u obyvateľstva.

Znížiť, resp. odstrániť by sa mali aj dotácie, ktoré pôsobia neadresne a príjemcovia o ich poskytovaní ani nevedia, resp. si ich neuvedomujú. Problémy, ktoré sa v súčasnosti týmito dotáciami riešia, by sa v hospodárskych organizáciách mali riešiť predovšetkým znižovaním nákladovosti, vyššou efektívnosťou činnosti týchto subjektov, u obyvateľstva i opatreniami v sociálnej oblasti.

Postupné znižovanie neinvestičných dotácií by v cieľovom riešení prispelo k objektivizácii cien, k upevňovaniu väzieb medzi dodávateľmi a odberateľmi a k prepojeniu jednotlivých cenových okruhov.

Neinvestičné dotácie nemožno úplne vylúčiť ani v podmienkach fungovania nového hospodárskeho mechanizmu. Ako nástroj, ktorým možno usmerňovať správanie sa subjektu, sú súčasťou hospodárskej politiky štátu. Ich racionálne využívanie môže byť v mnohých prípadoch stimulom efektívnejšieho rozvoja hospodárstva.

Pri riešení problematiky neinvestičných dotácií je potrebné zaoberať sa i systémom zdanenia podnikov. V minulosti odčerpávanie rozhodujúcej časti ich zisku a odpisov bolo úzko zviazané so systémom znovurozdeľovania, pričom dotácie často plnili funkciu doplnkového zdroja pri pokrývaní plánovaných finančných potrieb podniku.

Preto zmeny v systéme neinvestičných dotácií by sa mali rozpracovať, posudzovať a hodnotiť v kontexte s fungovaním celého hospodárskeho mechanizmu, najmä s daňovým systémom.

Ekonomicky rovnakú podstatu ako poskytnutie dotácií má totiž aj poskytnutie výnimky či zľavy z všeobecne platných sadzieb daní. Ide iba o inú formu subvencie určitej ekonomickej činnosti finančnými nástrojmi. Nedoriešenie týchto problémov je spojené s reálnou možnosťou vzniku deficitného štátneho rozpočtu v dôsledku neúspechu obmedzovania dotácií do výrobnjej sféry.

Racionalizácia systému neinvestičných dotácií by nemala znamenať iba jednoduchú likvidáciu, resp. obmedzovanie týchto dotácií. Mala by byť súčasťou racionalizácie celej hospodárskej činnosti organizácií. Domnievame sa, že proces postupného znižovania neinvestičných dotácií by mal byť sprevádzaný zmenami zásad ich poskytovania a opatreniami v sociálnej oblasti. Teda účinnosť prípadných prijatých opatrení by mala byť posudzovaná i z hľadiska sociálnej politiky štátu (zabrániť poklesu životnej úrovne obyvateľstva — najmä sociálne slabých skupín).

Väčšina neinvestičných dotácií má totiž cenový charakter (vyplývajú z neprepojenosti cenových okruhov) a v konečnom dôsledku ovplyvňujú životné náklady obyvateľstva (ceny potravín, nájomného, dopravy . . .). V tejto oblasti je potrebné ustúpiť od neadresných cenových dotácií a rôznych úľav a prejsť na poskytovanie adresnejších dávok (valorizáciou dôchodkov, úpravou prídavkov na deti). Prijaté opatrenia sa však nesmú stať stimulom inflačného vývoja.

Uvedenou formou možno negatívny dopad odstránenia neinvestičných dotácií na obyvateľstvo korigovať iba čiastočne. Z hľadiska zabezpečenia rovnováž-

neho a neinflačného ekonomického vývoja považujeme za vhodnejšie riešenie zmeny cenových relácií, ktoré by nevedli k zvýšeniu celkovej úrovne maloobchodných cien (rast cien z titulu likvidácie neinvestičných dotácií kompenzoval adekvátnym znížením daňového zaťaženia priemyselných výrobkov . . .).

Zníženie objemu neinvestičných dotácií neprinesie v rovnakom objeme zníženie výdavkov štátneho rozpočtu. Prvoradá prínos opatrení na zníženie neinvestičných dotácií vidíme v odstránení deformácií cenových relácií, v zvýšení účinnosti pôsobenia hodnotových nástrojov a ich objektivizácie a v upevnení ekonomickej rovnováhy.

Všeobecné princípy poskytovania neinvestičných dotácií

Formy a spôsoby poskytovania neinvestičných dotácií, ktoré majú väčšinou charakter dotácií k cenám, spôsobujú oslabenie funkcií ceny a vylučujú uplatnenie funkcie peňazí ako miery hodnôt. Akúkoľvek — či už makroekonomickú, alebo mikroekonomickú — kalkuláciu a hodnotenie zneprehľadňuje, že časť dotácií sa poskytuje nepriamo. Ide prakticky o všetky druhy dotácií cien vstupov, ktoré sa ako dotácie objavujú u dodávateľa predávajúceho určitému odberateľovi svoj produkt za nižšiu cenu, ako sú jeho výrobné náklady.

Neinvestičné dotácie ako nástroj, ktorým sa usmerňuje správanie sa subjektu, sú súčasťou rozpočtovej a finančnej politiky štátu. Je však potrebné, aby ich charakter a pôsobenie boli konzistentné s celkovým hospodárskym mechanizmom, tj. aby ako jeho systémový prvok spolu s ostatnými ekonomickými nástrojmi pôsobili k dosiahnutiu stanovených cieľov.

To si vyžaduje, aby dotácie nepôsobili brzdiaco alebo protismerne s inými ekonomickými nástrojmi, aby účinnosť iných nástrojov neoslabovali alebo ich nesubstituovali. Z uvedeného vyplýva, že ak sa má takéto konformné pôsobenie dosiahnuť, treba, aby sa neinvestičné dotácie poskytovali podľa určitých princípov, ktoré by vylučovali možnosť subjektívneho a nesystémového prístupu.

Pre dotačnú politiku konformnú s podmienkami ekonomickej reformy by mali platiť nasledovné princípy:

a) neposkytovať dotácie k cenám, ale v odôvodnených prípadoch uhradzovať dotáciou náklady, ktoré organizácii vznikli z verejnoprospešných dôvodov (vyššie náklady z dôvodov rentových vzťahov, ekologických opatrení, zavádzania novej techniky, zohľadnenia sociálnych aspektov);

b) v novom hospodárskom mechanizme musia byť všetky poskytované dotácie prísne účelové, tj. poskytované na podporu dosiahnutia určitého cieľa. Týmto cieľom nesmie byť iba vyrovnanosť zdrojov a potrieb organizácie;

c) dotácie by sa mali poskytovať priamo (adresne) tomu subjektu, ktorého hospodárenie majú ovplyvňovať.

Neinvestičné dotácie by nemali mať nárokový a trvalý charakter. Mali by sa poskytovať iba po určitú dobu — dobu pôsobenia faktora, ktorý viedol k uznaniu ich opodstatnenosti. Opodstatnenosť poskytovania dotácií by sa mala pravidelne hodnotiť a v závislosti na jej uznaní alebo zamietnutí by sa režim a rozsah dotácií mali revidovať.

LITERATÚRA

- [1] BAŽANT, Š.: Neinvestiční dotace do státního rozpočtu jako nástroj finanční politiky. Finance a úvěr, 1989, č. 7.
- [2] BURIÁNOVÁ, K.: Působení nákupních cen a doplňkových cenových nástrojů na efektivní rozvoj zemědělské výroby. Finance a úvěr, 1988, č. 4.

- [3] BURIÁNOVÁ, K.: Specifičnost soustavy ekonomických nástrojů řízení zemědělství. Politická ekonomie, 1988, č. 3.
- [4] Bydlení v ČSSR ve výsledcích mikrocensu 1986. Praha, FSÚ 1988.
- [5] Dlouhodobý vývoj finančních ukazatelů ČSSR. Praha, FMF, júl 1988.
- [6] KOŘÍNEK, V.: Potraviny dražší o 12 mld. Hospodářské noviny, 1989, č. 7.
- [7] PETRENKOVÁ, I. – IŠOVÁ, V.: Miesto a úloha neinvestičných dotácií v etape intenzifikácie ekonomiky. Bratislava, ÚÚNV 1986.
- [8] Sčítanie ľudu, domov a bytov 1980. Bratislava, SŠÚ 1983.
- [9] TKÁČ, M.: Dotácie ako nástroj finančnej politiky. Finance a úvĕr, 1988, č. 1.